

שמעתא עמיקתא

גליון תקצ"ב | פרשת וארא | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

האם ירק הגדל בעזה וסביבותיה חייב בתרומות ומעשרות

כתב בכפתור ופרח (פ"ח) אשקלון ועזה כבר ידעת שהם מכיבוש יהושע, שכן כתיב (שופטים א' י"ח) וילכד יהודה את עזה ואת גבולה את אשקלון ואת גבולה. תוספתא מסכת אהלות פ"ז (פ"ח ה"א) עיירות המובילות בא"י כגון סוסיתא וחברותיה אשקלון וחברותיה, אע"פ שפטורות מן המעשרות ומן השביעית אין בהם משום ארץ העמים. פרק בן סורר (סנהדרין ע"ג) ותוספתא מסי' געלים פ"ו (ה"א) רבי אליעזר ב"ר שמעון היה בתחומי עזה והיו קורין לו חורבתא סגירתא. ונגעי בתים אינם אלא בא"י, דארץ ארזותכם כתוב בה (ויקרא י"ד ל"ד). ומבואר בדבריו דעזה נכבשה בידי עולי מצרים, וקדושת א"י יש לה. אלא דלדברי התוספתא פטורה מן המעשרות ומן השביעית. [ויעיין מ"ש בפ"ה].

והרדב"ז (חיד אלף ק"ה) נשאל אם בני עזה חייבים להפריש תרומות ומעשרות. והשיב דנראה דודאי חייבים, ולמ"ד דא"י חייבת בזה"ז מן התורה עזה נמי חייבת מה"י, ולמ"ד דא"י אינה חייבת בזה"ז אלא מדרבנן עזה נמי חייבת מדרבנן, דודאי עולי מצרים כבשוה. ואפי' אם תמצא לומר שלא כבשוה עולי בבל, הרי לא פטורה כמו שפטרו בית שאן. וסיים דשוב מצא לבעל הכפתור ופרח שכתב שעזה בכלל א"י היא. עכ"ל. הרי דפשיטא ליה דחייבת בתרומות ומעשרות [אלא דאע"פ שהזכיר דברי הכפתור ופרח, לא הביא מ"ש דפטורה ממעשרות ומשביעית].

אבל **המהרי"ט** (ח"א סי' מ"ח) נשאל על דין עזה והשיב דנראה בבירור דדין חו"ל היא לכל דבריה, דתנן בפ"ק גיטין מאשקלון לדרום ואשקלון כדרום, ועזה בדרומה של אשקלון היא. ואע"ג דמבואר בשופטים דיהודה לכד את עזה, מ"מ אינה ראייה לדין דשביעית דנחיה נכבשה ע"י עולי מצרים, מ"מ לא נכבשה בכיבוש שני, וקדושה ראשונה לא נתקדשה לעתיד לבא, וכדברי הירושלמי בשביעית (פ"ו ה"א). ופוק חזי מאי מה עמא דבר שהרי כל ישראל אשר ישבו שם מעולם ושנים קדמוניות מעולם החזיקוה כחול, ורבותינו הקדמונים שבירושלים החזיקוה כחול לענין תרומות ומעשרות, שרוב הפירות והתבואה של ירושלים מביאים לה מעזה. והקבלה והמעשה עמוד גדול הוא בהוראה. ומעתה אין בדבר ספק דכיון דאינה נחשבת א"י לענין המצות הנוהגות בה הרי היא כחול גמור לכל הדברים שהרי אוריה טמא. [ועיי' **במור וקציעה** (סי' ש"ו) תמה על מ"ש מהרי"ט].

וגדולה מזאת מצאנו בפי' **ה"ש סיריליא** למסכת שביעית (פ"ו ה"א) דפי' דברי הירושלמי שם דמה דכתיב וילכד יהודה את עזה, היינו שהשלימו ונתנו מס, ומש"ה לא כתיב ויוריש, ולהכי פטורה ממעשר ומשביעית. וכ"כ בפירושו למסכת ביכורים (פ"ג ה"ג). ונמצא דלדעת **ה"ש סיריליא** עזה לא נכבשה כלל אפי' לא ע"י עולי מצרים. ולדעת **המהרי"ט** נחיה נכבשה ע"י עולי מצרים מ"מ דינה כחול לענין תרומות ומעשרות. ואילו לדעת **הרדב"ז** אפי' אם תמצא לומר שלא נכבשה ע"י עולי בבל, מ"מ חייבת בתרומות ומעשרות שהרי לא פטורה כבית שאן. וז"ל **הרמב"ם** (תרומות פ"א ה"א) - כל שהחזיקו בו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה, כיון שגלו בטלה קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהייתה מפני הכיבוש בלבד, קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא. כיון שעלו בני ישראל מהגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה קדושה שנייה העומדת לעולם ולעתיד לבא, והניחו אותן המעשרות שהחזיקו בהם עולי מצרים ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו, ולא פטורים מן התרומה והמעשרות כדי שיסמכו עליהם עניים בשביעית. ורבינו הקדוש התיר בית שאן באותן המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל, והוא נמנה על אשקלון ופטרה מן המעשרות.

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר להשתמש בחפץ של חברו כשמתאים מסכים לו

א. הגונב על מנת לשלם. ב. על מנת לצער וכדו'. ג. מה"י או מדרבנן. ד. בעכו"ם. ה. חברו מסתמא אינו מקפיד. ו. מוכה לו חפץ זה אחר. ז. על מנת לשלם ביוקר. ח. בחפץ העומד למכירה. ט. כסף בכסף.

א. הגונב על מנת לשלם

איתא בב"מ (ס"א) תניא "לא תגנב" על מנת למיקט, "לא תגנב" על מנת לשלם תשלומי כפל. ופרש"י למיקט - לצער. על מנת לשלם תשלומי כפל - שרוצה להחנות, ויודע בו שלא יקבל. וז"ל **הרמב"ם** (נגיבה פ"א ה"ב) אסור לגנוב כל שהוא דין תורה. ואסור לגנוב דרך שחוק, או לגנוב ע"מ להחזיר, או ע"מ לשלם, הכל אסור "שלא ירגיל עצמו בכך", ע"כ. וכלשונו הביאו **הט"ו** (ח"י"מ סי' שמח סע' א). ועיי' **בש"ח** (פאה"ש כללים מעי' הגימ"ל סי' ה) שמסיק שלא רק גונב ע"מ למיקט אסור אלא אף גוזל ע"מ למיקט אסור. ועיי' **בקצות** (רס"י שמח) שדן אם גונב ע"מ למיקט חייב באונסין.

ולענין המשתמש בממון של חברו שלא מדעתו אמרו **בר"ב** (מ"א) שואל שלא מדעת גזלן הוי. וכן הביא **מהרמב"ם** (גזילה פ"ג ה"ו). וכת' **הרב המגיד** שח' בזה **בר"ב** (פ"ח) רבי יהודה וחכמים ופסקו כחכמים. וכן פסק **השו"ע** (סי' רבב סע' א וסי' שנט סע' ה).

ב. על מנת לצער וכדו'

והנה מלשון **הרמב"ם** (שם) פירש דלמיקט היינו לצער. ו**הקצות** (סי' שמח ס"ק א) כת' בשם **הט"ו** (שם) שתמה על פירוש זה דהא מעשים בכל יום שעושים כך, ועל כן פירש **הט"ו** בשם יש מפרשים דודאי בדעתו לעכב הגניבה בידו, אבל אינו גונב בשביל שום הנאה אלא כדי לצערו. וכתב עיי' **הקצות** דמלשון **הרמב"ם** (מצוה רמד) נראה דאפי' רצונו להשיב הגניבה נמי הוי על מנת למיקט, ובספרא (קדושים פ"ב) איתא לפי שנאמר בגניבה (שמות פ"ב ס' א) שנים ישלם שמענו עונש אזהרה מנין, ת"ל לא תגנובו על מנת למיקט, פירוש לצער הבעלים ולהכאיבן ואח"כ שיעברו לו. וא"כ משי"כ **הט"ו** דמעשים בכל יום כו' ראוי לזיהר בזה, ע"כ.

ועיי' **בתענית** (כ"א-כ"ב) בענין "אבא אומנא" שאביי שלח זוגא דרבנן לבדקו במעשיו, וגנבו ממנו ע"מ להחזיר לו, ועיי' וכת' **בהגהות היעב"ץ** דש"מ דבכה"ג לית בה משום לא תגנוב אפי' ע"מ למיקט. והמגיה ציין **לקצות** הנ"ל. ועיי' עוד **בש"ח** (שם).

ג. מוח"ז או מורבנן

והנה מלשון **הרמב"ם** שכת' דבכה"ג אסור כדי שלא ירגיל עצמו לכך משמע שאסור רק מדרבנן. וכן דקדק **בחוט המשולש** (לגרי"ח מוואלין סי' יז). וכ"כ **החת"ס** (ב"מ ס"א) ו**המנ"ח** (מצוה רכז אות א) בדעת הרמב"ם.

אבל **הרבינו יונה בשע"ת** (ש"י אות פה) כת' לא תגנובו וכי' אמרו רז"ל לא גנובו ע"מ למיקט כו'. משמע דס"ל שהוא מה"י. ו**הגר"ז** (נגיבה קו"א ס"ק ב) נקט דעובר בלי"ת ומשי"כ **הרמב"ם** טעם לדבר כך דרכו לפרושי טעמא. ועיי' (אות ג) שכת' שהגונב ע"י להחזיר אותו חפץ עצמו הרי"ז עובר בלי"ת, וי"א שאינו אסור אלא מדי"ס שלא ירגיל עצמו בכך. ו**בהלכה למשה** (נגיבה פ"א ה"א) הוכיח מהא דאית' **הרמב"ם** בסה"מ (שם) לדינא דע"מ למיקט, דהוי בכלל הלאו. וכן משמע **מהח"צ** (סי' כו). ועיי' **במנ"ח** (מצוה רכז אות ג).

והכסף הקדושים (רס"י שמח) כת' דאין לעשות נפ"מ מהטעמים שנאמרו על איסור זה כי אן לא דרשין טעמא דקרא אף כשהוא בטוח שהוא זכור לו, כי אסרה התורה בלא פלוג כיון שאינו ודאי שוה לכל נפש לזכות, ואף אם נימא שהטעם הוא מצד שלא ירגיל א"ע בכך, נראה דלא שייך צד קולא ע"י זה לומר אני בטוח בעצמי שלא אעשה כן שנית, ע"כ. ועיי' **בש"ח** (שם). ועיי' **בשמעתא עמיקתא** גליונות ח' ו-כ' בענין האם דרשינן טעמא דקרא.

ד. בעכו"ם

ועיי' **בגרי"ז** בהל' גזילה (אות ד) שכת' דאם משכן נכרי חפץ לישראל יש מתירין להשתמש בו, אע"פ שבישראל כיוצ"ב הרי זה גזלן מפני ששולח יד בפקדון, בנכרי אין בו משום שליוחות יד שנא' אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, רעהו ולא של נכרי, כי שליוחות יד אינה גולה לגמרי אלא משתמש בפקדון לצורך עצמו ומה שיתקלקל בתשמישו דעתו לשלם לו ולא אסרה תורה בנכרי אלא לגזול ממנו לגמרי שלא על דעת לשלם. ועיי' באו"ח סי' ת"מ (קו"א אות י"א) שכת' דגזילת הנכרי אין בה איסור אפי' נתכוין לגזול ממש ע"מ שלא להחזיר דמי הגזילה, אבל אם הוא רוצה לשלם לו דמיו אינו עובר משום לא תגזול אלא משום לא תחמוד וכי' וכיון דגבי לא תחמוד כתיב רעך אין איסור בשל נכרי וכי', ע"כ. אלא דעיי"ש דמייירי בפקדון וצירף שם ד"ל דליכא משום גזל כי בהתירא הגיע לידו. ו**המקנה** (קו"א סי' כח על סע' א ד"ה אמנם) נקט שאין משום גזילה בכה"ג. וכן פסקו **הבית שלמה** (וי"ד ח"ב ססי' רט), **השואל ומשיב** (מדו"ק ח"א ססי' קכ"ג) ו**המהרש"ג** (ח"ב קול יהודה סי' ה ד"ה הרביעית).

והאב"ז (או"ח סי' מד אות ד) כת' דדברי **הגר"ז** הם רק במטלטלין שבישראל נמי קונה אותו לענין אונסין וברשותי קאי, לכן בגוי דליכא איסור קונה אותו להיות שלו לגמרי, אבל קרקע דאינה נגזלת ואכתי ברשותיה דגוי קאי איך יקנה הקרקע בלא דעת הגוי. וגם במטלטלין צ"ע דכיון שאינו משלם המעות תיכף ודאי עובר בלא תגזול, דאפי' שואל שלא מדעת גזלן הוי. וכ"כ שם (סי' ש"ה אות ה) דגזול מגוי ע"מ לשלם אחר זמן אסור דנחשב גזל, אך במשלם תיכף או מזומן בידו לתתו תיכף לא חשיב גזל. והביא דברי הפוסקים הנ"ל **בבצל החכמה** (ח"ג סי' מה) ונקט דליכא איסור בגונב ע"מ למיקט מעכו"ם.

ה. חברו מסתמא אינו מקפיד

וכתבו **תוס'** (ב"מ כב. ד"ה מר וט"ר) דאם נותן אדם לחבירו לאכול מדבר שאינו שלו אע"פ שידוע בחבירו שיתרצה אילו יודע, אפי' אסור לאוכלו כיון דהשתא מיהא לא ידע, דקיי"ל כאביי דיאוש שלא מדעת לא הוי יאוש ואע"ג דהשתא ניחא ליה מעיקרא לא הוי ניחא ליה. וכ"כ שם **בהגהת אשר"י** (סי' ג) ו**בהגהת מרדכי** (סי' תכ"ה).

אלא ידעו' **בתוספתא** (ביק פ"א ה"ב) דאיתא בן שאוכל אצל אביו ועבד שאוכל עם רבו נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהב. והביא **המרדכי** (ב"ב סי' תצ"ה), וכתב דבריי"א דבן עזאי מצאתי, אורחים הנכנסים אצל בעל הבית אינם רשאים ליתן לבן בעה"ב ולא לעבדו ולא לשלוחו אפי' כשלו רשות מבעה"ב. וכת' **הב"י** (וי"ד סי' רמ"ח) דני"ל דאינה ענין לתוספתא דבסמך דההיא דבן עזאי ג' משום חשש שגל הוא אלא משום דחיי' שמהא אין בידו דבר אחר להאכלים. וכההיא דאיתא **בחולין** (ד"ט) דבר דבר כזה נהרגו ג' נפשות. וכן פסק **השו"ע** (ח"ג שם סע' ב) בן שאוכל אצל אביו ועבד האוכל עם רבו, נותן פרוסה לעני או לבנו של אוהבו ואינו חושש משום גזל, שכך נהגו בעלי בתים, ע"כ. ומבואר דאם נראה דהבעה"ב אינו מקפיד שרי, אלא שאין מכאן קושיא על דברי התוס', דשאני הכא שכן נהגו ועל כן הם מודים דליכא משום גזל.

והנה **הש"ך** (ח"י"מ סי' שנט ס"ק א) כת' על דברי **התוס'** הנ"ל דאי לאו דמסתפינא הייתי אומר שמותר ויאוש שלא מדעת שאני שגם אח"כ אינו מייאש אלא משום שאינו יודע היכן הוא ובע"כ הוא מתייאש א"כ אמרינן מעיקרא באיסורא אתי לידו דבמה יקנה אי ביאוש הא השת' אינו מתייאש ואלו הוי יודע שהוא אצלו לא מתייאש משא"כ הכא כיון שידוע שיתרצה א"כ השתא נמי בהיתרא אתי לדידה דמסתמא אינו מקפיד ע"י ואע"ג דש"י"ס שם מדמה תרומה וטומא' ליאוש שלא מדעת טעמי אחריני איכא התם דלענין תרומה וטומא' ידעה ממש בעינן ע"ש ודוק ועיין בסי' אגודת אזור דף ק"י, ועיין **בתשובת מהרי"ט** (סי' ק"ט), ע"כ.

ועיי' **בקצות** בסו"ר סי' כ"ב (ש"ה) שכתב שדברי הש"ך המה נגד דברי הראשונים. אלא דעיי"ש בסו"ר סי' ק"א שכתב שתמה קצת על המרדכי ולא יישב. ו**הגר"ז** (אבדה אות ד וקו"א אות א) דחה דברי הש"ך. ומ"מ כת' **המנחת פתים** (על הש"ך שם) ע"פ **הגר"ז** שאף **הגהות אשרי** הנ"ל מודה היכן שאין הדבר מתקלקל.

1. **מוזכה לו הפץ זהה אחר**

אלא דעיי **בב"ק** (ס. שפירוש הקרא (שמואל ח"ב פכ"ג פסי טו) ד"ויתאווה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער וכו')‏ וגדישים דשעורים דישראל הוי וגדישים דעדשים דפלשתים, וקא מיבעיא ליה מהו ליטול גדישי שעורין דישראל ליתן לפני בהמתו על מנת לשלם גדישים של עדשים של פלשתים, שלחו ליה חבול ישיב רשע גזילה ישלם (ויחזקאל פל"ג פסי טו) אע"פ שגזילה משלם רשע הוא, אבל אתה מלך אתה ופורץ לעשות לך דרך ואין מוחין בידך.

וכת' **הרא"ש** (ביב" פ"ו סי' יב) דיראה דמיירי שעדיין לא היו מזומנין אלא רצו ליקח גדישין של שעורים דישראל ולכשיזדמן להם גדישין דעדשים דפלשתים יחזירו להם, אבל אם היו גדישים דעדשים מזומנים אפי' אין בעלי גדישי שעורים לפנינו מותר לזכות להם גדישין של עדשים עיי' אחר וליקח גדישין של שעורים, דזכות היה לו דעדשים עדיפי טפי, וכן משמע לישנא דקרא חבול ישיב רשע גזילה ישלם דמשלם אחר שכבר גזלו, עיי"כ. וכן פסק **הטור** (סי' שנט).

וה"ל **השו"ע** (שם סי' ג) אסור לגזול, אפי' עיי"מ לשלם דבר יפה ממנו. ויש מי שאומר דהיינו אם [אין] התשלומין בעין, שאם הם בעין כיון שהם יפים מהדבר שלוקח זכות הוא להם ויזכה אותם לבעלים עיי' אחר. ופירש **הסמ"ע** (ק"ט ה) דאם אין הבעלים כאן אמרינן מסתמא ניחא ליה וזכין לאדם שלא בפניו, אבל כשאינו בעין, אף שקיבל אנפשו ליתן לו דבר הטוב ממנו, מסתמא לא ניחא לבעלים ליתר עמו בדינא ודיינא, ולפעמים לא יהיה לו במה לשלם, ואם היו הבעלים כאן ואומרים ניחא לנו בשלנו ולא בדבר אחר אף הטוב ממנו, ראה פשוט דלכו"ע אסור, עיי"כ.

והיש"ש (ביב"ק פ"ו דסי' כז) השיג על **הרא"ש** דכי שרי להסתחר בממון חבירו שלא מדעתו, דדלמא חביב עליו יותר שעורין, או דלמא לא ניחא ליה למכור את שלו, הלא מסקינן **בב"מ** (סב) דחמסן אפי' יהיב דמי, ומסתמא אין חילוק בין שלם לו דמיו או יותר מדמיו, ולא אמרינן זכין לאדם אלא במידי דאית ליה זכיה ולא יש בו שום צד חסרון, אבל כה"ג לא נקרא זכות אלא דינו כחמסן עיי"כ. אולם יש להלן בשם **הש"ך והגר"ש** שנטקו שבחפץ העומד למכירה אינו בכלל חמסן.

והקצות (סי"ק א) כתב ליישב קושיית **הרא"ש** דאע"ג דחמסן אלא ביותר מדמיו וגם משלם ליה נמי כל שהוא בפניו והוא מוחה אין זה זכות, אבל שלא בפניו אמרינן זכות הוא וזכין לו דמשלם בפניו דמסתמא ניחא ליה, ואפי' שלא בפניו ושמע אח"כ וצוח נמי לא מהני כיון דמוחה כששמע, דאפי' במתנה גמורה כי מוחה בתר דשמע יכול למחות, עיי"כ.

והט"ז (שם) כת' שיפה פסק **היש"ש** שלא לסמוך על הרא"ש בזה, רק שלפענ"ד אם הוא צורך גדול יש להקל ליקח בלא דעת חבירו, דמסתמא ניחא לבעלים בזה דליעבד מצוה בממוניה, ואז אפי' אינו נותן פירות יפים מזה אלא אפי' בדכוותייהו שרי, עיי"כ.

והערוה"ש (אות ב) כתב ע"פ **הט"ז** להתיר רק לצורך גדול באופן דאנן סהדי דניחא להו להבעלים.

1. **על מנת לשלם ביוקר**

ועיי' **בב"ח** (סי' שנט אות ג) שכתב על דין הנ"ל דהרא"ש דאין להקשות דבגנבה אסור על מנת לשלם אפילו זכות הוא לו, כגון על מנת לשלם תשלומי כפל כדאיתא **בב"מ** (ס.א.) דהתם היינו טעמא כדי שלא ירגיל עצמו בכך כדכתב **הרמב"ם** (גיבה פ"א הי"ב). וכי"כ **הטור** בסיומן שמי"ח וטעם זה לא שייך אלא בגנבה שהיא בסתר ושכיחי ליה טובא משא"כ בגזילה בפרהסיא דלא שכיחא. וכי"כ **הפרישה** (אות ג). אולם **הש"ך** (סי"ק ג) כת' דאע"ג דאמרינן לעיל ר"ס שמי"ח דאסור לגנוב עיי"מ לשלם כפל, התם מיירי בשאינו מזכה לו עיי' אחר אז מזכה לו עיי' אחר לאו גנבה מיקרי כיון שהאחר יודע מזה כן נ"ל, והבי"ח תירץ בדוחק, עיי"כ. וכן נקט **הגרי"ו** (גזילה אות ג) דכיון שהאחר יודע והוא אינו עושה זה בחסתר כלל שרי.

ח. **בחפץ העומד למכירה**

והנה **השו"ע** (שם) השמיט דברי **הטור** שהוסיף שהרא"ש התיר דוקא בדבר העומד לימכר אבל לא בחפצי ביתו. אולם **הש"ך** (סי"ק ז) הביא כהטור וכת' שכן דעת **הרא"ש**, ובהכי ניחא דל"ק כל מה שהקשה **היש"ש** על **הרא"ש** ובהכי ניחא נמי **התוס'** (ביב"ק סא.) לפלגי לענין דינא אהרא"ש עיי"ש, ונראה דבי"ש הטור דבדבר העומד לימכר ר"ל שידוע בבירור שהבעל לא יחזיקנו בעצמו רק למכרנו, עיי"כ. וכן נקט **הגרי"ו** (גזילה אות ג). וכי"כ **במ"ש הגר"א** (אות ג) דהיינו בדבר שעומד לימכר בודאי, אבל בלא"ה הוי חמסן ואמרי' רוצה אדם בקב שלו, עיי"כ. וכן נקט **הערוה"ש** (אות ב).

והקצות (סס"ק א) כתב על דברי **הש"ך** דמלישנא **דהרא"ש וטור** לא משמע הכי מדכתב **הרא"ש** גבי גדישין של שעורין דמיירי שעדיין לא היו מזומנים כו', ונימא דלא היה ידוע שאינו עומד אלא למכירה, אלא משמע דכל שאינו מחפצי ביתו אינו מקפיד ועומד למכור כל שנותן כפלים בדמיו, עיי"כ. **והט"ז** (שם) כתב נמי בדעת **הרא"ש והטור** דלא קפדי שיחא עומד למכור אלא בחפצי ביתו שמחזיק לעצמו, אבל בדמיו וכוציב' אין חילוק. ועיי' **בפתח"ש** (פ"א אות ח).

אלא דעיי **במו"ק** (זו.) דאיתא דריש לקיש הוה מנטר פרידיסא אהא ההוא גברא וקאכיל תאיני כו', אמר להוי ההוא גברא בשמתא, א"ל אדרבה להוי ההוא גברא בשמתא אם ממון נתחייבתי לך נידוי מי נתחייבתי לך, אתא לבי מדרשא אמרו ליה שלו נידוי, שלך אינו נידוי. והקשה **הרי"ן** (מו"ק ט. בריי"ף ד"ה הוה) דכיון דקא עבר אלאו דלא תגזול אמאי לא נתחייב נדוי, על איסור דרבנן משמתינן על איסור דאיו לא כ"ש, ויש שמתרצים דודאי אם כשהיה רוצה ללקט נדחו הרשות בידו, אבל הכא מיירי שאחר שלקט נדחו ואז לא היה עליו אלא תשלומין וברצון טוב היה משלם. ובשם **רבי מאיר הלוי ז"ל** תירצו דלית ליה ליחיד לשמותי אממונא דנפשיה אלא כאפירותא, ובי"ד הם המשמתינן אממונן אחרים, ובשם **הראב"ד** תירצו דריש לקיש טעה מפני שלא התרה בו תחלה שלא יאכל, כי שמא היה סבור האוכל דלמכירה עומדת ודעתו לפרוע שבוה לא היה איסור.

והרע"א (שם) הקשה על **הש"ך** הנ"ל שכת' שהתירו דוקא בדבר העומד למכירה כשמוזכה לו עיי' אחר, עיי"פ **הנמק"י** (מו"ק ט. בריי"ף ד"ה הוה) בשם **הראב"ד** דדבר העומד למכור ליכא איסור ליטול עיי"מ לשלם. משמע אף דאינו מזכה לו הממון עיי' אחר שרי. וציין לדברי **המחנה אפרים** (גזילה סי' ה). ועיי"ש **במתנ"א** שהוכיח נמי כן, וכת' **שמהרא"ש** משמע דאיירי בדבר דעומד לימכר ואפ"ה לא התיר אלא כשיזכה לו עיי' אחר, איכא דלימיר דאיירי בשאינו רוצה לשלם דמים אלא סחורה אחרת ובכי הא אין דעתו של מוכר למכור כל אדם עם לא דאיכא זכיה דעדיפי הני, עיי"כ.

והקול אליהו (אה"י סי' ג ד"ה ואשר אני) כת' דברי' לומר דלא לאפושי פלוגתא בין ר"ת והראב"ד להרא"ש הוא דעד כאן לא קאמרי דבדבר העומד לימכר שרי עיי"מ לשלם אלא דוקא בפני הבעלים, אבל לא כשאין הבעלים לפניו (אף בדברים העומדים למכירה), אף שכונתו לשלם כשימצאנו, משום דנראה כגזל, אי משום מראית העין דלאו כו"ע ידעי שעתידי לפרוע, ואי משום שמא יתרשל ולא יבוא לידי פרעון. לפיכך כתב הרא"ש דצריך שיהיו התשלומין בידו לזכות עיי' אחר וכמעשה שהיה, אבל אה"י דאם הבעלים שלם עם הבראי' שמודה שאין איסור אפי' בלא זיכויו. וזה מוכרח ומילתא דמסתבר הוא, עיי"כ. ועיי' **בפתח"ש** (שם הגה יט ד"ה ובחדושי').

ט. **כפה בבב"ק**

ומבואר מדברי **המחנ"א** ודעימיה שאם מזכה לו כסף בשווי של החפץ העומד למכירה רשאי לקחתו ללא ידיעת הבעלים. ועיי' **בבית אפרים** (ח"ומ"סי מט) שיצא לחדש דמשי"כ **הרא"ש** גבי גדישין של ישראל כו', שאם יש לו עדשים מזומנים יכול לעשות ולזכות העדשים עיי' אחר, דעדשים עדיפי טפי דזכות הוא לו, נראה דשאני התם שהתשלומין הם ממין אחר. ומהאי טעמא חולק בישי"ש עם על הרא"ש וכתב ולא נהירא וכי שרי להסתחר בממון חבירו שלא מדעתו, ודילמא חביב עליו שעורין או לא ניחא ליה למכור את שלו, ולא אמרינן זכין אלא במידי דזכיה ואין שום צד חסרון כו'. והרא"ש ודעימיה ס"ל דאפי' בכה"ג שרי, כיון שהתשלומין הם יפין סתמא זכות הוא לו, ואין לחוש לצד חובה כיון שהזכות יתר על החוב, אבל אם אין התשלומין יפין מזה נמצא יש צד חוב בלא זכות ואסור. אבל אם נותן לו תמורתו דבר כזה ממש ואין קפיידא לבעל הבית בזה או בזה, אי"כ נהי דאין כאן צד זכות מ"מ גם צד חוב אין כאן, וזה נהנה וזה לא חסר הוא, ושפיר דמי כל כמה שאין הבעלים מוחים להדיא, עיי"כ. והביאו **הפת"ש** (ק"ט ג). ועיי' **בקול אליהו** (שם ד"ה ובחפשי) שהביא דברי **המנח"א** ודחה דבריו, דא"א לחלק כן שהרי מהטור שם משמע דבכל מין תשלומין קאי. ותו, דאי"כ חכמי הדור למה לא התירו לדוד המלך עיי'ה שיקח שעורים עיי"מ לשלם דמים ממש, עיי"כ.

מסקנא דדינא

א' אסור לגנוב. ואף דרך שחוק, או כדי לצער אע"פ שדעתו להחזיר אסור, ולרוב הפוסקים אף באופן זה יש איסור תורה. וי"א שאם עושה כן עיי"מ לבדוק מידותיו של חברו במקום הצורך שרי (כשדעתו להחזיר). **ב'** אסור לקחת את של חברו אפי' עיי"מ לשלם דבר יפה ממנו. ויש מתירים לעשות כן כשיש לפניו דבר שהוא שווה היותו מהדבר שלוקח כי בזה הוא זכות לבעלים, ויזכה את התמורה עיי' אחר ויקח את של חברו. ההיתר הנ"ל הוא דוקא בדבר העומד למכירה (כגון סחורה) ויש מקילין אף שזאינו עומד למכירה. ויש מתירים לקחת את של חברו כשדעתו לשלם כסף בשווי החפץ העומד למכירה. ולמעשה אם הוא צורך גדול (ואין בידו לבקש רשות) יש מקום להקל ליקח בלא דעת חברו כשמוזכה לו (החפץ תמורת החפץ), דמסתבר דניחא ליה מחמת דעביד מצוה. ואם נודע לחברו והוא מוחה לכו"ע אסור בכל זה. ג' אסור להשתמש בממון של חברו שלא מדעתו, ויש מקילין כשיודע חברו שאילו היה יודע בודאי היה מרשה לו להשתמש בו. ולמעשה יש להתיר בזה בדברים שאין דרכם להתקלקל.

ובמהרה"ק קורקוס שם כתב דלשון רבינו שכתב "והניחום כשהיו ולא פטרום מן תרומה **אלא** כדי שיסמכו עניים בשביעית", משמע דסמיכת העניים היא מפני שהם פטורים מן התרומה, לכן נ"ל דהי"ק פטרו אותם כדי כשילכו שם העניים בשביעית, שלא ימצאו בארצם לקט שכחה ופאה, יתנו להם די צרכם, שכיון שכל השנים הם פטורים מן המעשרות לא ימנעו מליתן לעניים כל מחסורם בשביעית.

ומבואר דסי"ל דכונת הרמב"ם דכל אותן מקומות שכבשום עולי מצרים ולא כבשום עולי בבל, פטורים מן המעשרות. [ונר' דג"י ברמב"ם שלפניו היתה "אלא" כדי, ולא כהג"ת שלפנינו. וכן הוא בכפתור ופרח פ"ה. או דאף דא גריס מילת "אלא" כמי' כתי' כתי' לפרש כונת הרמב"ם.] ו**בר"ש סיריליאו** (הנוכר שביעית פ"ו ה"א) כתב לבאר סוף דברי הרמב"ם י"ורבינו הקדוש הבת"ר בית שאן באותן דברי החזיקו שלא החזיקו עולי בבל, הוא נמנה על אשקלון גי"ע ופטרה מן המעשרות". והטעם על משום דלא החזיקו בהן עולי מצרים בראשונה. וכמו שכתב שם דאשקלון ועזה לא נכבשו אף עיי' עולי מצרים. וסיים שם - ורואה אני שמפרשת [עזה] ירושלים בירק ותבואה, והיה להם כמו אשקלון.

אולם **המעדני ארץ** (תורמות שם) הקשה על המהרי" וקורקוס דכיון דהרמב"ם פסק בה"יו שם דארץ מצרים ושנער ועמון ומואב המצות נהוגות בהם מדברי סופרים, איך אפשר שאותן מקומות שהם ממש מא"י יהיו פטורים, ואין לומר שראו המכמים צורך להקל בהן יותר משום סמיכת עניים, דהא כת' הרמב"ם (פ"ד משמיטה הכ"ח) דספיקי סוריא מותרים באכילה מפני שלא יהיו ארצות אלו המורים מא"יי שהחזיקו בה עולי מצרים, ואם כהנ"ל לאו ק"יו הוא כלל דהא חזינן דסוריא חייבת במעשר וכן שנער ומצרים ואפ"ה בתחום עולי מצרים אמרינן דפטור ממעשרות משום סמיכת עניים, ואי"כ מאי טעמא לא נאו כל גם לענין ספיקים. ועוד דאי"כ לא ה"ל להרמב"ם לכתוב "ורבינו הקדוש התיר בית שאן מאותם המקומות", אלא הי"ל שהתיר בית שאן שהוא גי"כ מאותן המקומות. עיי"ש משחי"ע ודומתוך כן הניח דברי המהרי" קורקוס בצ"ע. והעלה דדעת הרמב"ם דאותן מקומות שהחזיקו עולי מצרים חייבים במעשר ובשביעית.

ויצא דין מוקם שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, לאו מילתא שפיקתא היא. ואי"כ כל מקום דהוא מכיבוש עולי מצרים יש להפריש בו תרומות ומעשרות מספק בלא ברכה. ונר' דאף במקום שיש ספק אם הוא מכיבוש עולי מצרים מן הראוי להפריש בו תוי"מ בלא ברכה, ובפרט היכן נדעת רבים מהפוסקים דהוא בכלל המקומות שכבשו עולי מצרים.

העולה לדינא - עזה וסביבותיה, רבים מהאחרונים ס"ל דהם בכלל מקום שכבשו עולי מצרים, ועל כן יש להפריש שם הגדל שם תרומות ומעשרות. אולם מחמת הספק יפריש בלא ברכה. [והיינו היכן שהתייבו הגידולים במעשרות, כגון שגדלו בקרקע של ישראל, או שנעשה גמר הגידול עיי' ישראל, וכדן שאר גידולים הגדלים בא"י.]

<div></div>	<div>נכתב ע"י</div>
	<div>הרה"ג הרב שמעון פלזלי שליט"א</div>
	<div>מו"ץ הקהילה החרדית מעלה אדומים</div>

פניני מוסר

ענינים שונים בעבודת השם

בודאי קל ונוח ביותר להסביר פנים כלפי ידידים וחברים, ויתכן שלא יעלה על דעתנו כי גם לבעל המכולת, לפקיד, או לנהג אפשר להסביר פנים, כי גם להם עלם אלקים, אל לנו להיות בררנים למי להסביר פנים. (שור ח"יב עמי ר"א)

נשמת האדם היא מציאות גדולה של הארת פנים, הרמוח"ל מבאר בדעת תבונות (סי' ע"ח) "שהגוף, לעניינו בכל דרכיהם בחסתר פנים נמשכים ובאים, והנשמה וכל ענייניה בהארת פנים". אך הנשמה מוסירת בתוך הגוף ורוב פעולתנו היום יומיות סובבות את הגוף וצרכיו, לא בקלות עולה לנו להפעיל את כוחות הארת פנים של הנשמה. כאשר מתחילים להתלמד בנושא זה הסברת הפנים שלנו די יבשה, לאט לאט מתעורר יותר "לב" ואנו מתחילים כמעט לשמוח עם הזולת. זהו דבר גדול, ופלא הוא איך לפעולות קטנות כאלו ישנן תוצאות מברכות כאלו. (שם, עמי רב)

- בענין "יסבר פנים יפות" יש ג ענינים, "סבר", "פנים", "יפות". ראשית צריך לקבל כל אדם עם "פנים" פשוטו כמשמעו, חזית הפנים ולא להפנות גב. אם נכנס אורח לביתו, והוא יושב וגבו לפתח, יסתובב ויראה לאורח את פניו. שנית "סבר" שהוא לשון "סברא", צריך להיות מסר על פניו. ואיזה מסר, "יפות". (לב אביגדור ח"א עמי צ"ב)

נעתך מתוך ספר "עבודת הפרשה"
לשמעתא השיעוריים בטל. 073-371-8708

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל: amikta@amikta.co.il**

© **שמענתא עמיקתא – לרפו"ש של חנה דינה בת צירל תחי' בתושח"י** – לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 052-767-0503